

---

gomatIlaharI with Hindi and English Translation

गोमतीलहरी भाषा टीका सङ्घित

Document Information

Text title : gomatIlaharI (bhAShATIkAsahita) with Hindi and English translation

File name : gomatIlaharIbhAShATIkAsahita.itx

Category : devii, nadI, devI, laharI

Location : doc_devii

Transliterated by : Mandar Mali aryavrutta at gmail.com

Proofread by : Mandar Mali, Preeti N Bhandare

Translated by : English Preeti N Bhandare pnbhandare at gmail.com

Latest update : November 27, 2021

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

November 22, 2022

sanskritdocuments.org

गोमतीलहरी भाषा टीका सङ्गित

श्रीगङ्गाधिपतये नमः ।

अथे मातगोमत्यमलजलधारे तव गुण-
नलं वक्षुं नेशः कथमपि य शेषः शतमुखः ।
उरो वैषा यत्र स्फुरति नवगङ्गामृतलता
तदा कोऽलं भोऽलं गत एल समर्थस्तव नुतौ ॥ १ ॥

टीकाकारकृतमङ्गलम्-

नत्वा सरस्वतीमाधां वाग्देवीं सुन्दराननाम् ।
भावावलम्बिनी टीकां कुर्वे भाषामिदं स्तुतौ ॥ १ ॥

डे अमल जलधारवाली गोमति ! तुम्हारे गुणों को उजर मुखवाले शेष और जिन शिवजु डे मस्तक पर अमृतलता गंगा बल रली डै यल मडादेवजु भी नडी कलने को समर्थ डै, तो मोल को प्राप्ति मै कौन डूँ डि तुम्हारी स्तुति करने को समर्थ डोळी ।

Salutations to ganAdhipataye

Hey, crystalline water currents of the Gomati river! Even the thousand mouths of Shesha (a serpent) held by Shiva, are not enough to sing the praises of your many qualities. When Mahadeva, with the nectar-like waters of the Ganges flowing from the locks of His (Lord Shiva's) hair, is unable to voice your greatness then what about me who is bewitched by illusion. .. 1 ..

Commentator's propitiation

Before beginning this linguistic emotional commentary on the praises, the commentator bows to Saraswati and Vagdevi while taking their beautiful names. .. 1 ..

अलो मातगोमत्यमलजलसम्भारविलस-
त्तनुस्पर्शादर्शप्रलतम्बलजम्बालनिकरे ।
पुनीषे संसारं शमनशवसानं शमयसि
मनश्चैन्दं देवि त्वमिड सततं शङ्कितयसि ॥ २ ॥

हे मातः गोमति ! निर्मल जलभार से शोभित शरीर के स्पर्श अथवा देखने से दृष्ट पापसमूह के नाश करनेवाली तुम्हीं इस संसार को पवित्र करती हो और यमराज के मार्ग को रोककर निरन्तर छन्द्रे के मन को शंकित करती हो ।
Hey, Mother Gomati! With the sacred waters adorning your body, just a glimpse or touch is sufficient to destroy great quantities of sin, you indeed purify this world. You stop Yamaraj, the lord of death, in his tracks and constantly create doubt in the mind of Indra, the lord of devas. .. 2 ..

अलं गङ्गा सङ्गाद्भिलुलिततरङ्गा स्मरिषो-
रपामीशः साक्षादभिलजगदाधारशयनात् ।
क्षये कल्माषानामिह तु मलिमा कोऽपि भवती
मनालम्बःशम्भोऽस्तवननिकुरम्बः प्रथयति ॥ ३ ॥

महादेव के संग से खंचल तरंगवाली गंगा और जगदाधार विष्णु के शयन करने से समुद्र पाप नाश करने में समर्थ है किंतु हे गोमति ! आप में बिना आलंब कल्याणयुक्त जिसकी स्तुति नहीं है उसी को ही मलिमा आपको विश्व में प्रसिद्ध कर रही है ।

The quivering tides of the river Ganga that accompany Mahadeva, and the ocean upon which Vishnu, the supporter of the Universe, rests - both are fully capable of destroying sins. But, hey Gomati, you without hesitation show your compassion and there are no words fit for paying tribute to you, yet your greatness is well-known in the whole world. .. 3 ..

अलं क्षोदीयांसः कलिलकलने धूर्जटिजटा
पुटे संस्थाप्लावप्लुततरतमस्काः कथमपि ।
परं मातगोमत्यगतिशमनग्रासपतिता-
नहं जाने द्राघीयस षड् पुनानैव भवती ॥ ४ ॥

पाप करने में अतिक्षुद्र पापी महादेवजी के जटापुटस्थ गंगा में स्नान करने से कथंचित् निष्पाप हो परन्तु हे गोमति अंब ! जिनकी गति नहीं है और यमराज के ग्रास में गिरे हैं अथवा यमराज के ग्रासभूत जो बड़े-बड़े पतित हैं उनको मैं जानता हूँ तुम्हीं पवित्र करनेवाली इस संसार में हो ।

Even though the sins committed by the basest sinners are washed away by bathing in the flowing water of the river Ganga from Mahadeva's tresses, but, hey Gomati Ambe, I know that you are the only one in this world who sanctifies sinners by mere sight, all the more so for those that have no escape from Yamaraj's devouring grasp and, also save the most fallen sinner from being held hostage by Yamaraj. .. 4 ..

નદીનં કા દીના વિષમશરસઙ્ઘાતકૃશિતા

નદી નન્દીનેન ક્ષણવિહિતવિનાપિ ન ગતા ।

ત્વમેવૈકામુદ્રા કુલકવધકે પુણ્યસલિલા

જનુર્બન્ધાસન્ધે ચરસિ શુચિ બ્રહ્મવ્રતમિહ ॥ ૫ ॥

કામદેવ કે વિષમ બાણોં કે સમૂહ સે જર્જરીભૂત ક્ષણ ભર મહાદેવ કે વિદ્ધ કરને પર ભી કૌન ઐસી નદી હૈ જો સ્વપતિ સમુદ્ર મેં ન પહુંચી, કિંતુ હે પાપનાશિનિ ! કર્મબીજોં મેં અવિશ્વાસિનિ અર્થાત્ મોક્ષપદે ! મુદ્રાભૂતા તુમ્હી એક શુચિ બ્રહ્મવ્રત કો આજ ભી કર રહી હો ।

Mahadeva was shaken by the group of ensnaring arrows shot by Kamadeva, the lord of love, but with His (Mahadeva's) power in a moment destroyed Kamadeva. And every river of her own accord reaches the ocean, but, hey destroyer of sins, you are the only chaste and holy one who presently holds the seal of authority to provide liberation from the distrustful seeds of karma. .. 5 ..

ત્વમેવામ્બ બ્રહ્મપ્રથિતકરકોત્પત્તિસુભગે

વિરાજન્તી લોકે ક્ષપિતકલિશોકે ભગવતી ।

વિચદ્રઙ્ગાનઙ્ગદ્વિષદમલસઙ્ગાદિહ તુ યા

પરા નાદ્યા સેયં પ્રભવતિ હિમાદેસ્તટતલાત્ ॥ ૬ ॥

બ્રહ્મા કે પ્રસિદ્ધ કમણ્ડલુ સે ઉત્પત્તિ કે કારણ મનોહર ઔર કલિકાલ કે શોક નારા કરનેવાલી સૌન્દર્ય સે વિરાજમાન આકાશગંગા તુમ્હી હો ઔર મહાદેવજી કા સંબન્ધ હૈ જિસસે ઐસે હિમાલય સે જો નિકલતી હૈ સો દૂસરી હૈ આદિ ગંગા ગોમતી હી હૈ । અથવા વહ પરા ઉત્તમા નહીં હૈ ઔર આદિ કી નહીં હૈ ।

You are enchanting because you originated from Brahma's famous sacred pot, you dispel grief in the dark times of Kaliyuga, you are the one endowed with beauty of the celestial Ganges. The Ganges in relation to Mahadeva, of whom the Himalaya is the source, is different; you are none other than that initial celestial Ganges, Gomati. Neither is she (Mahadeva's Ganges) the absolute best nor the beginning source. .. 6 ..

બૃહત્તીરે સન્તો જઠરપિઠરે પ્રાક્તનશુભા

દલં યાતે નીરે કિમપિ શયિતોદ્ભુદ્ધસદૃશાઃ ।

કરસ્થં બ્રહ્માણ્ડં ક્ષણમિહ તવામ્બઃ સ્તુતિપરાઃ

નિરીક્ષન્તો યાન્તિ સ્થિરપદમથાવૃત્તિરહિતાઃ ॥ ૭ ॥

डे गोमति ! विपुल तट पर रागद्वेषादिशून्य जन प्राक्तनशुभ से तुम्हारे नीर को पेटउपी पेठार में पडःने से कुछ सोकर जागे से डोकर तुम्हारे जल की स्तुति करते और ब्रह्मांड को करस्थ देखते डुम्मे पुनः आवागमनरहित भोक्षपद को प्राप्त डोते हैं ।

Hey Gomati! On the ample dual shores of love and hatred, the people who precede to hold your holy waters by cupping their palms nullify their contrasting dualities and somewhat awakening from their sleepy state begin singing praises of your waters. Beholding the Universe in their palms, thus, they again and again return to the path to salvation avoiding the stream of the relentlessly hampering traffic of emotions. .. 7 ..

डिरीटं तैरीटं लघयति इपीटेन रथयन्

मृदा भावे पुङ्गुं जननि तव जनत्रपि जनः ।

यमालोक्य भ्रान्ता शमनपुरतः डिकुरगाण

अलक्ष्या वेपन्ते त्रिभुवनमडाराजभवने ॥ ७ ॥

डे मातः गोमति ! जाननेवाला मनुष्य ँस संसार में तुम्हारे जल से मृत्तिका का पुंडू भाव में बनाकर सुवर्ण डे डिरीट को लघु समजता है जिस पुंडू को देखकर भ्रांत यमराज डे डिकुरगाण यमराज से छिपकर त्रिभुवन मडाराज डे भवन में भी कांपा करते हैं ।

Hey mother Gomati! Knowledgeable people of this world take water from your river and mix with soil to draw a spearhead mark on their forehead; they believe a golden crown to be inferior to this. The demonic assistants of a perplexed Yamaraj, abscond on seeing this sign and find themselves trembling in the abode of Tribhuvan maharaja, the lord of the three worlds. .. 9 ..

ध्रुवं शंस्ता कश्चिन्निभिलसिकतागूढ कणिका-

स्तवस्थाग्रेगूस्ते भवतु नतु मातः कथमपि ।

गुणागारं स्तोतुं तलिनपुलिने माडिनमलं

जलं देवो वायामपि य विभुरायारनिरतः ॥ १० ॥

निश्चय करके डे मातः ! डोई भी स्तोता संपूर्ण बालू को छिपी डुई कणिकाओं की स्तुति करने में अग्रगामी डो, डिन्तु डे पवित्र तटवाली गोमति ! गुणों डे आगार पूज्य तुम्हारे जलों को आचारनिरत बृडस्थति भी स्तुति करने को डिसी तरड भी नडीं समर्थ डो सकते ।

Any admirer making a resolution, hey mother, to become a frontrunner in complimenting you falls short because the compliments are just like hidden grains of sand in an entire stretch of sandy shores — that is a few in countless. Likewise, hey holy shored Gomati,

the innumerable worship-worthy qualities of your waters cannot in any way completely be praised by the auspicious preceptor of Gods, Brihaspati too. .. 10 ..

ન કે કે તે તીરે સુલભવિભવા વારિપથિકી

મનોડભીષ્ટિ લબ્ધા મમ તુ પુનરેષા બલવતી ।

તમઃ પારાવારાત્સુરધુનિ દરિદ્રૌઘદમનિ

પ્રકુર્વાયાઃ પારં સદયકરમાલમ્બ્ય જનનિ ॥ ૧૧ ॥

હે સુરધુનિ ! કૌન કૌન નહીં જલમાર્ગ સે આઈ હુઈ મનોરથ કો પાકર તુમહારે તટ પર સુલભ વિભવ હુએ, પરન્તુ મેરી તો યહી અભિલાષા અતિ બલવતી હૈ કિ હે દરિદ્રસમૂહનાશિનિ, માતઃ ! દુઃખપારાવાર સે દયાપૂર્વક હાથ પકડઃકર પાર કર દો ।

Hey melodious sounding river, there is no one who does not get fulfillment of their wishes after gaining your magnanimous favor when they wade through your waters! Hence, with deep longing I beseech you, hey remover of dire distress, please mercifully hold my hand and fetch me to your hallowed banks by helping me get across this grief-stricken existence. .. 11 ..

સદૈવ ત્વત્તીરે નિભૃત નિવસન્તં જનમિમં

ત્વદાધારં જાનન્ત્યપિ ચ નિભૃતિં ચાસ્યસિ યદિ ।

નિરાલમ્બઃ પન્થાઃ શરણભરણે કિં ચ જનનિ

પ્રથાવિશ્વાસસ્ય સ્ખલતિ નિતરાં દેવનિવહે ॥ ૧૨ ॥

સદૈવ તુમહારે તટ પર એકાન્ત મેં બસતે હુએ ઇસ જન કો જો કિ કેવલ તુમહારે હી આશ્રપ હૈ જાનતી હુઈ ભી જો થુપ હો જાઓગી, તો હે જનનિ ! શરણાગત કે રક્ષા કરને કા માર્ગ નિરાલંબ હો જાયેગા ઔર દેવતાઓ કે સમૂહ મેં વિશ્વાસ કી પ્રથા અત્યન્ત ગિર જાયગી ।

I, like many others, always sit alone to enjoy the solitude on your banks, though proffering nothing in return - like a bloodsucking leech, and yet knowing this you continue, hey mother, to silently render protection to all of us who surrender unto you and show us the path to be liberated. And if the group of Gods behave in the same manner as me, their credibility will fall immensely. .. 12 ..

સમુલ્લઙ્ઘ્યોદ્રન્ધં ચમગૃહવિશાલાર્ગલમિવ

સ્વનન્ત્યઃ સદ્ધોરં વિજયમિવ લબ્ધા ધવલિતૈઃ ।

પથઃ પૂરાકારૈઃ સ્મિતમિવ દધત્યઃ પતદપાં

સમૂહૈઃ પૂતાસ્તે જનનિ વિજયન્તાં લહરયઃ ॥ ૧૩ ॥

यमराजराज के भवन के विशाल अर्गला की भांति बन्या को लांघ कर विजय को अैसा प्राप्त धनघोर शब्द करती हुई दुग्ध के समान आकारवाले स्वच्छ जलसमूह से भेद हास को करनेवाली पवित्र मातः ! तुम्हारी लहरें सर्वोत्कर्षशालिनी हैं ।

In the abode of Yamaraj, the huge chains binding devotees fall away at the loud roar of your translucent clear waters and you allow the devotees to victoriously crossover the borders of hell while displaying your slight smile, O holy mother, no wonder your waves are most excellent and humbling. ... 13 ..

प्रहारं पापानामनवमविहारं क्षितिरुहां
समाहारं शुद्धेः रुचिरमतिहारं तनुजुषाम् ।
परीहारं व्याघरपि य नवनीलारमुरसां
पथो वन्दे मातस्तव कलिलसंहारकमलम् ॥ १४ ॥

पापों के नाशक वृक्षादि के लिये उत्तम विहाररूप और शुद्धियों का समूह माणियों की रुचिर बुद्धि का हारस्वरूप व्याधि का निवारक संतम हृदय के लिये नीलार के सदृश समस्त कलिलविनाशक है मातः ! तुम्हारे जल की वन्दना करता हूँ ।

Destroying a thicket of sins is an absolute pleasure trip for you, the assortment of gems of splendorous intellect at your disposal slash all the impenetrable vines of wasting ailments and with a misty spray of your waters soothe the singed and bruised heart, hey mother, I salute your waters. ... 14 ..

समायातपातस्तरुणतरुणीवृन्दमभितः
कृतस्नानंनरीरं कलयति तवाम्बु क्षणमिह ।
यलन्नीलालीला ललिततरलव्योममुद्गिर-
धुतिग्रामस्कारस्फुरदुरुविडौजोधनुरुचिः ॥ १५ ॥

प्रातःकाल आये हुये तरुण तरुणियों का समूह स्नान दिने हुये तुम्हारे नीर को है अम्ब ! क्षण काल के लिये यथायमान है नील वर्ण की जो लीला उससे ललित तरल आकाश में मेघों पर दीप्तिमसमूह से विपुल स्फुरते हुये पूर्ण छन्द के धनुष की शोभा के सदृश कर देता है ।

A group of young men and women who come to bathe in your flowing waters at dawn are inspired momentarily by the elegant, illustrated art of the brightening blue firmament, the glowing radiance over sailing clouds, and the perfect arc of an enchanting rainbow embellishing the skies. ... 15 ..

पतन्तीनामूर्धात् कथमपि समारुध्य गहनं

जटाजूट शैवं विदृतपरिपाकाद्विड शुभे ।
 त्वदीयानामम्भ प्रततलहरीणामथ य त-
 न्नीनामौपम्यं वदतु पशुपादन्य क षड ॥ १६ ॥

डिसी तरड गडन शिव के जटाजूट को पाकर भी अशुभ परिपाक से ऒपर से नीचे को गिरती डुठ अध य अधःपतन को प्राम ऒन नदियों का और विस्तृत तुम्हारी लहरियों को पशुप के अतिरिक्त पौर डौन बराबरी कर सका डै अथ य शिव के अतिरिक्त और डौन कर सका डै ।

Attaining access to the cleansing waters descending from the bearer - Lord Shiva's hair - the inauspicious full-fledged degenerated and downtrodden persons (the forsaken ill-fated downtrodden persons) are rinsed from top to bottom. Which river can match the force of your waves who are the guardian of all civilians other than, additionally, Lord Shiva himself? .. 16 ..

निमग्नानामन्तःसलिलमसङ्कृतंकेलिकलना
 समासङ्क्यन्मुक्तप्रवरकवरी कञ्जसुदृशाम् ।
 अनुन्मेषोन्मेषैः त्रिदशतटिनी रौड्रमविकथा
 ससेवालाम्भोजद्युतिरिड विजिग्ये मुभमयैः ॥ १७ ॥

जल के भीतर निमग्न अर्थात् स्नान करती डुठ और वार २ ऒेल में पास डोने से जिनके डेशपाश ऒुल गये डैं और जल के ऒपर तैरते डैं अैसी कमल के समान स्त्रीयों के मुभमय ऒन्मेष और अनुन्मेषों से अर्थात् डुड्डी लगा कर मुभों के बाडर-भीतर करने से मन्दाडिनी के सुवर्णमय विकसित सङ्घित सेवार के कमलों की शोभा जूती जाती डै ।

Maidens immerse themselves in your waters while bathing, frolic in the waters, causing their braids to be undone, their tresses floating up on to the surface appear like the blossoming of a lotus. Diving in and emerging from your waters repeatedly, the gently streaming water on their glistening faces give them a golden glow and they can compete for beauty to win along with the full-bloomed lotus that grows in murky waters. .. 17 ..

समुद्भूतेः सन्नावनतिडरपद्माश्रयवपुः
 प्रवाडः सन्तानप्रतिभटपरिस्पर्धिनिविडः ।
 पयः पूरः शूरस्त्रिविधभवभूतोत्थदलने
 कथं कुर्यामम्भस्तवनमडमेकस्तव शुभे ॥ १८ ॥

सकल संपत्तियों का निवास अवनति के डरनेवाली लक्ष्मी का भी आश्रयवाला शरीर भी संतान के विघ्नों को नाश करने में दर जल जोडि तीनों तरड की सांसारिक व्याधियों के दलने में शूर अैसे अनेक गुणवाली डे शुभे ! में अडेले

तुम्हारी स्तुति कैसे कर सकता हूँ ।

The downfall of a person happens due to a deserting Lakshmi, the repository of all kinds of wealth, and who is a resort of safety of our progeny. This ruin is set aside by your streaming waters who also can remove the obstacles faced by our children, while you bravely annihilate the agonies of the three worlds. Hey auspicious One with so many good qualities how can I alone succeed in chanting your many acclaims? .. 18 ..

ध्रुवं व्यासङ्गस्ते स्फुरति शतशः पूर्वातटिनी
समाहारे पारे निभृतपतितोद्धारकरणे ।
अहं त्वेवं जाने कलिलकलनाशून्यमसङ्ग-
तमः पारे कर्तुं जननि जनमेन प्रभवति ॥ १८ ॥

छिपे छुपे पापियों के उद्धार करने में अपार सैकड़ों नदियों के समाहार याने समूह को स्फुरित होने पर भी जो तुम्हारे बहने का कारण है सो मैं जानता हूँ कि निश्चय कर पापों की गणना से शून्य अर्थात् जिसके दोषों की छया नहीं है जैसे मुझ पापी के तारने हेतु ही यह तुम्हारा व्यासंग है ।

Despite the collection of a hundred rivers with their sparkling waters the covert sinners seek your waters to be raised from their despicable state which I gather is the reason for you to flow. I most certainly know that the count of many sins is nullified to zero. In other words, I am lured towards your waters where my faults, which are countless in number, are redeemed and that nullification seems to be your main obsession and pastime. .. 19 ..

लिपेदेव ब्रह्मा निपुणमखिके रोषवशतो
लिपिं दुर्वर्षाङ्गां स्फुरतु पृतना प्रैतपतिकी ।
अहं त्वेवं शङ्कानिबिडरतिरङ्गोऽघनिययं
तृणाय त्वं मन्धे जननि ननु जागर्षि यद्विड ॥ २० ॥

रोषवश ब्रह्मा मस्तक में दुर्वर्षों के अंकों को लिपे और यमराज की सेना मे, मैं तो ऐसी शंकावृषी घने प्रेम का रंज हूँ किन्तु पापसमूह को तुणवत् समझ रहा हूँ जिससे कि हे जननि ! तुम इस लोक में वर्तमान हो ।

The astute lord Brahma writes furiously on everybody's forehead their numerous faults and based on these writings Yamaraj creates strife for them. I understand my deprived state is due to the existence of my quiver full of faults and fiercely crave for the immense love that you are abounding in, O mother, this is the only reason for your existence in this world. ..

20 ..

कपर्दी कल्याणि त्रिदशगिरिकोटिप्रतिष्ठते

सरिन्नाथे जातं गरलमलिनाकाशमपिभत् ।
ततो माधेन् वाढं वृषभमखिडारं शशिकलां
शिरस्थूरीकुर्वन्नधृत तव बुद्धया गिरिन्दीम् ॥ २१ ॥

डे कल्याणि ! मन्टरायल की कोटियों से समुद्र को मथने पर भ्रमर के समान कावा उससे डालाडल निकला जिसको शिवजी ने पी लिया बस तभी से उन्मादित डोकर बैल को वाडन और सांपों को डार शशिकला को शिर में डिया डिन्य उसीसे तुम्हारे धोभे गंगा को धर लिया नडी तो तुम्ही योग्य थीम् ।

Hey Kalyani, the poison Halahal – which is blacker than a bumble bee – emerged from the churning of the Mandar mountain in the ocean, it was drunk by Lord Shiva. Intoxicated, thus, he mounted his vehicle Nandi while donning the snakes around him, and the crescent moon on his head. Furthermore, by mistake he bore the Ganga River instead of you who is the more worthy one. .. 21 ..

धवित्रीं पापानां निरवधिसवित्रीं सुभभुवाम्
लवित्रीं वरुानां कुविधिवशभावे विलसताम् ।
पवित्रीं चित्तानां सकलभुवनोद्धर्त्रिं भवती
मलं स्तोतुं शेषोऽप्ययुतमुभभूषोऽपि न शुभे ॥ २२ ॥

पापों को डूर करनेवाली और निरवधि भुभ के कारणों को पैदा करनेवाली कुभाग्यवश भालस्थ कुवर्णों की नाश करनेवाली मन को पवित्र करनेवाली डे सकल भुवन के उद्धारिणि ! तुम्हारी स्तुति करने को १०००० भुभभूषण शेष भी समर्थ नडी डै ।

You are the destroyer of sins, with the manifestation of your infinite mouths you devour the multitude of unfortunate prickly defects and thereby sanctify the minds, hey savior of the whole world, even ten thousand honeyed mouths are not sufficient to sing your praises. .. 22 ..

अलं मन्त्रैर्यन्त्रैः कृतमपि जपध्यानलिभि-
वृथाकायकलेशस्तपनकिरणैस्तापनविधौ ।
सुभं रे निःशङ्काः भ्रमत भववीथौ यदवधि
प्रभापूर्णा तिष्ठत्यवनितलमध्ये नृपवती ॥ २३ ॥

मंत्र यंत्र व्यर्थ डै जप ध्यानबलि से ड्या ? डिन्य सूर्य की डिरणों से शरीर संतान करना वृथा डै , डे जनो ! निःशंक डोकर भुभ से संसाररुपी वीथी में धूमो अबतक प्रभापूर्णा पृथ्वीतल में गोमतीजी बडती डैं ।

Mantra, yantra are useless and what to say about chanting and intense meditation? Likewise, producing offspring by the benediction of the sun rays is not enough. Hey respected mother

Gomati, without doubt you flow and meander through these maze-like plains of this blessed earth, all along dissipating the melancholic mirages of this world. .. 23 ..

निराधारो धाराधरिणि धरणी धूलिविलुढ

तनुस्तृषणा कृष्णस्तरुणकरो सैष कृपणः ।

समुद्ध्यर्था भर्त्या सकलजगतामीशि कथ-

मध्यथोपेक्ष्यो गोमत्यनवरतभवदाशः प्रणयवान् ॥ २४ ॥

डे धारा को धाराण करनेवाली ! निराधार और धरणी की धूलि से धूसरित शरीरवाला जो तृषणा से कुषण हो रहा है ऐसी यह कृपणजन डे पूर्ण करुणावाली ठशि ! सब संसार का उद्धार करनेवाली आप द्वारा कैसे उपेक्ष हो रहा है जब कि तुम्हारी आशा और प्रणयवाला है ।

Hey donner of the flowing currents! Like the helpless and destitute, whose body are covered with the dust and grime and who has turned dark due to dehydration, such a thirsty person is standing before you. O goddess - brimming with so much kindness, I am hoping, yearning and with the expectation of being revived, rescued, and raised from this world by you. .. 24 ..

दिनस्थान्ते विद्युज्ज्वलनप्रतिबिम्बद्युतिमिषो-

लसन्नेत्रानन्त्यक्षाणसुरपुरालोकविलसत् ।

लुठन्नकायकोडुमरवमत्स्यध्वनितटे

यलध्यान ध्यान धनितमधिवन्दे तव जलम् ॥ २५ ॥

सायंकाल बिजलियों के जलने से प्रतिबिम्ब द्युति के व्याज से विकसित अनेक नेत्रों से आनन्दपूर्वक आकाश के आलोकन से विलसित और लोटते डुअे ग्राहसमूह से वृद्धिगत शब्द और मत्स्यध्वनिवाले किञ्च तट पर चलते डुअे मोटर आदि यानों के ध्यान से ध्वनित कडे गर्जते डुअे तुम्हारे जल को प्रणाम करता डुँ ।

In the evening, I am greeted by numerous eyes reflecting the light from electric bulbs which mirror the twinkling of the star-spangled joy permeated night sky. And the rising sound of words of returning residents to their homes are like the splashing sounds of fishes I hear walking on your banks. The sound of various automobiles mingles with your roaring water, I salute these gurgling waters. .. 25 ..

तपस्थन्तः सन्तः कति न गिरिमन्तःप्रणयिनः

कियन्तो जुहन्तो जगति मतिमन्तः सुरपुरीम् ।

समुज्जन्त्यो शन्तस्तरललवनाभोगमिड तु

प्रसादात्ते मातर्द्धयमपि सुभादाध्यमनिशम् ॥ २६ ॥

कितने नहीं संत प्रेम से पर्वतों में तपस्या करते हैं और कितने नहीं डवन करते हुआ बुद्धिमान् मुरलोक की धृष्टा करते हुआ इस संसार में सुन्दर ललनाओं के भोग का परित्याग करते हैं किंतु हे मातः ! तुम्हारे प्रमाद से ये दोनों पदार्थ सुभ से मात हो सकते हैं ।

How many saints love to perform penance on the mountains, and how many abandon enjoying the beautiful dalliances in this world with the hope to avoid the demon Mura and reach the abode of the wise Vishnu – the vanquisher of Mura, by the performance of fire oblations! But hey mother, the desires for the two types of material pleasures can be overcome just by pleasing you. .. 26 ..

समालम्बालम्भःसुखलितविसाम्भोजसितं
लसत्प्रभं कम्भप्रणयिनिःकुरम्भप्रणमितम् ।
वलद्भ्रमोदद् भोलिगणयुतशम्भोरपि परं
हरत्वं भोऽम्भाशु प्रतनु मम जम्बालमभिलम् ॥ २७ ॥

भो अम्भ ! समालम्भन के लिये पर्याप्त और सुन्दर मुण्डालवाले अंभोजों का जिनमें दास है कल्याण से शोभित भाग्यशाली भक्तसमूहों से प्रणमित विसृतदंभ के लिये प्रयत्न वज्रस्वरूप गणों से युक्त शंकरज से भी उत्तम जो सूक्ष्म तुम्हारा जल है सो शीघ्र मेरे संपूर्ण पाप का नाश करे ।

Oh Ambe! You provide adequate support with your beauteous providential glittering currents for the ones lacking in prosperity; such fortunate group of your devotees are blessed with well-being. Your prominent thunder bolt like roaring waters are even more powerful than the fierce lightning bearing attendants of Lord Shiva, so please destroy quickly with surgical precision all my sins. .. 27 ..

प्रयच्छन्त्यातङ्गं सुतनु ननु दण्डायुधभृते
विलोकन्ती लोकं धरणिवति भक्त्याय सततम् ।
दिशन्ती कल्याणं सकलभुवनव्यापि मछिमे
नयस्याभ्यां स्वीयामसितसलिलेऽनर्थपदवीम् ॥ २८ ॥

हे सुन्दर शरीरवाली गोमति ! [वज्ररूपार्थ] से यमराज के लिये भव को देती हुई [पृथ्वीरूपार्थ से] हे धरणीयुत संसार को [दृष्टिद्वयार्थ से] देवती हुई भक्तों को कल्याण देती हुई [दिग्वृत्तार्थ से] हे सकल भुवन में व्याप्त मछिमावाली स्वच्छ सलिल से पूर्ण तुम्हरी अपने नाम को अनुगतार्थ करती हो ।

[दिग्दृष्टिदीधितिस्वर्गवज्रवाग्वाण्वारिषु भूमौ पशौ य गोशब्दः]

O beautiful-bodied Gomati! You steer your devotees residing on this earth away from Yamaraj's noose with your [form of lightning]. O flowing river on the [surface of the

earth], with your ever [watchful gaze] you look after the welfare of your devotees. As your pure waters flow in [many directions] so does remarkable words of your glorious greatness spreads all around this gross world. .. 28 ..

तमस्तोमं रोमोव्लसितमपि सान्द्रं निगलितुं
 यद्देतत्तेऽच्छाम्भु त्रिदशतटिनीन्दुप्रतिनिधि ।
 समूलं सङ्गूढं तद्विड मम पापद्रुममखो
 परिस्यूतं चित्ते तटमिव मुज्ज्धन्तु जटिलम् ॥ २८ ॥

डे त्रिदशतटिनि स्वर्गनदी रोमों में लगा भी यड निर्मल तुम्हारा जल धन जो पापरूपी अन्धकार को लक्ष्मण करने के लिखे यन्द्रमा का प्रतिनिधि है सो चित्त में उत्पन्न दिये डुभे समूल जटिल मेरे पापद्रुम को तट की नाई नाश करे
 Oh divine-shored heavenly river, your holy waters swallow the shadowed sacrilegious wickedness very much like the moon devours the inky darkness of the night. The many thorny thickets created by my sullied deeds are uprooted from my consciousness by your curved banks like the hair is shorn by the arc of the blade of a barber. .. 29 ..

अखो यञ्चूर्षि त्वं यरमपतितप्रात्यवलयं
 समुद्धतुं कर्तुं कुलकमडमेवं दिनययम् ।
 व्यतीतं नो विद्धो नखि तु तव मेऽपि प्रतिपलं
 विधातुः स्यादायुस्तद्विदमवसाने स्मरसि मे ॥ ३० ॥

अखो गोमति ! तुम अत्यन्त पतित जातिच्युत जनों के समूल को उद्धार को निमित्त और में पाप करने के निमित्त लमण करता रहता डूम । इस तरह निज र व्यापार में डम दोनों की बीती आयु मालूम नखी डुई, नखी तो तुम्हारा और मेरा प्रतिपल ब्रह्मा का आयु खो जाता सो यड मेरे मरने बाद मालूम खोगा ।
 Oh, renowned one! You wander around with the intention to uplift the group of most degenerate class of people belonging to the lowest caste, while I roam around with the intention of committing sin. Since from when both of us have been continuing in our respective ventures is not known. If each moment of ours can be cumulatively counted then we could possibly obtain the age of Brahma, the creator. All this will be revealed consequent to my death. .. 30 ..

डिमुक्तासंयुक्ता पतितजननिस्तारणविधौ
 भवत्यंशः सङ्घाडरणशरणः केन य जनः ।
 अलं शङ्कितडैः प्रकृतिबलमूलो विधिरयं
 ततो दध्वःस्वे स्वे जननि ननु कर्मण्यभिरतिम् ॥ ३१ ॥

કિસકે કથન સે પતિત જનોં કે નિસ્તારણ મેં તુમ યુક્ત હો ઔર હે ભવતિ ! કિસસે પ્રેરિત હોકર મનુષ્ય પાપસમૂહોં કે અર્જન કરને મેં શરણ લેતા હૈ ઇસ વિષય મેં શંકાભય થા હૈ યહ વિધાન પ્રકૃતિબલમૂલ હૈ અર્થાત્ સ્વાભાવિક હૈ ઇસસે હમ દોનોં નિજ નિજ કર્મ મેં અભિરુચિ ધારણ કરે ।

You dispose away sins of people by whose command and by which ordinance? Who has inspired you, dear becoming one, to dissolve the heaps of sins of those who have taken refuge in you? Without a shred of doubt this ordinance was brought into force strongly based on the rules of the natural law. And so obviously, we each act based on our own separate interests and according to our individual personalities. .. 31 ..

મયન્તઃ શુઘન્ત્યા નિરયશતવર્તેલિતપયઃ

પ્રભાવર્દ્યે માતર્મનુજમનુજાદા અપિ ગુરોઃ ।

પ્રજન્તસ્તલ્પાન્તં તદપિ પુરુહૂતશ્રુતપુરે

સુખં તન્વડ્ગીનાં કુચકલશગૂઢાઃ શેરત અમી ॥ ૩૨ ॥

હે માતઃ! નરક કે સૈકડોં માર્ગોં કો જાતે હુએ ગુરુદારગામી ભી અતએવ મનુષ્યરૂપી રાક્ષસ પવિત્ર કરનેવાલી આપકે જલ પ્રભાવ સે ઇન્દ્ર કે પ્રસિદ્ધ નગર મેં સુખપૂર્વક તન્વાગિયોં કે કુચકલશોં મેં છિપે હુએ યહ લોગ સોતે હૈં યહ અપૂર્વ હી કૃપા હૈ ।

O mother, the hundreds of pathways to hell are paved with your waterways. As the human form of demons pass by these through the gateway of Guru's guidance, your waters sanctify them changing their course towards the land of happiness ruled by Indra. Thus, hiding like babies within this blissful bosom they sleep contentedly by your grace. .. 32 ..

જલજજવાલકોઘઃ શ્વસિતમિહ તે યસ્તનુભૃતા-

મલં હૃદ્યં સદ્યો મુષિતમિવ કુર્વન્ પ્રહરતિ ।

મરુલ્લોલાલીલાલહરિલતિકાનાં વ્યતિકરા

દહો માતર્નૂનં ભવતિ સ કૃતાન્તોડપિ શમનઃ ॥ ૩૩ ॥

જલ રહા હૈ જયાલા કે સમાન કોઘ જિસકા ઐસા યમરાજ ભી અર્થાત્ (કૃતાન્ત) ભી જો કિ પાણિયોં કે અત્યન્ત પ્રિય પ્રાણોં કો ચોરી ઐસા કરતા હુઆ પ્રહાર કરતા હૈ, હે અંબ ! સો ભી વાયુ સે લોલ હૈ લીલા જિનકી ઐસી તુમ્હારી લહરિયોં કે સંસર્ગ સે કુતાન્ત ન હોકર શમન હો જાતા હે, અહો આશ્ચર્યયુક્ત તુમ્હારા જલ હૈ ।

One who is raging with fury like a volcano, such a dogmatic Yamaraj stealthily steals the dearest possession of all - that of life - of those living beings thereby killing them. Hey Ambe! Like the gust of a gently blowing breeze soothes, so does associating with your waves allays the built-up anger of Yamaraj, such are the wonders of your waters. .. 33 ..

प्रवाहैरम्भोजप्रसविनि समालोकनयुषां
क्षिपन्त्यादुर्दान्तंवृजिन दलमानन्दनिलये ।
ध्रुवं मन्ये मातः श्रवणबुधितैकस्थितिजुषां
जरीहर्तुं पापं तव लहस्मिमाकाकलकलः ॥ ३४ ॥

हे कमलों के पैदा करनेवाली ! मैं यह मानता हूँ कि प्रवाहों के द्वारा देखनेवालों के दुर्दान्त पापदल को नाश करने वाली हो ले आनन्दनिलये ! केवल श्रवणमात्र से ज्ञानवालों के पाप उरने को यह तुम्हारी लहरियों की मालाओं का कलकल है ।

O Gomati, your waters are capable of growing lotus flowers! I do earnestly believe that by just looking at your flowing waters any viewer is able to control the unbridled passions coursing through their self. O giver of happiness! Also, just by listening to the babbling currents of yours is like hearing the holy chant with a rosary. For the knowledgeable persons this hymn-like sounds help to successfully quell many of their amorous desires. .. 34 ..

अलम्भ्योको लोकेरपि न भलु कैस्केः क्तुभुजा-
मलम्भ्योको लोकेः सुकृतकुक्कुताभ्यामिह परम् ।
वयत्वेवं विद्मो न भलु भवती यत्र वडति
प्रपञ्चस्तत्रत्यस्तटिनिसमुपावर्णि कविभिः ॥ ३५ ॥

किन किन लोगों करके देवताओं का पुर नहीं प्राप्त किया गया और किन २ करके नहीं अत्यन्त भयानकभवन जो नरक लोक है प्राप्त किया गया उसमें हेतु अपने २ पुण्य पाप ही हैं परन्तु हम तो यह जानते हैं कि यह स्वा-नरक का विभाग जहाँ पर आप नहीं ले वहाँ पर का कवियों ने वर्णन किया है ।

By praying to any God, it is possible to reach their abodes, and behaving in a bad manner inevitably makes one to reach the extremely horrifying hellish world. Both these destinations are decided by their respective counterparts of good and bad. This division of good and bad do not matter in the least to you, as you treat all with equal benediction and is described by poets when they are away from you. .. 35 ..

अलं भ्रामं भ्रामं श्रमितमथलामएडनिकरे
वितएडा भएडाङ्गं प्रततयमएडाश्रयतनुम् ।
कृपापूर्णापाङ्गैरहितविषयासङ्गपतितं
परिष्वङ्गे कर्तुं जननि जनमेनं नडि परा ॥ ३६ ॥

ખુબ અચ્છી તરહ ઘૂમ-ઘૂમ કર પૃથ્વી કો ઇસ બ્રહ્માંડ મેં થકે હુએ વિતણા કા પૂર્ણરૂપ ઔર અહિત વિષયોં કે આસંગ મેં ગિરે હુએ અત એવં વિસ્તૃત યમદણ કે આશ્રય તનુવાલે ઇસ જન કો અપને કર મેં કરને કો હે માતઃ ! તુમ સે દૂસરા નહીં હૈ ઇસસે કૃપાકટાક્ષ કરો ।

Wandering all over the earth, the world-weary ones are entangled in a variety of ways with disreputable company and conducting harmful activities. These vast number of people are punishable by the edicts of Yamadev, the lord of death. Such is my plight too and I sincerely seek from you the only one in this world who is so merciful to save me and grant me shelter from my many transgressions. .. 36 ..

ભવાદારબ્યાહો યદવધિ ન બુદ્ધિસ્થિતિરભૂ-
 દહં શર્માગારસ્તદનુ વિલસત્યમ્બ જગતઃ ।
 પ્રપન્ચે ચિન્તામિસ્તટિનિ સહસા જર્જરતનું
 વરીભર્તુ યાદ્ય ત્વમિહ મિલિતાસિ પ્રણયતઃ ॥ ૩૭ ॥

જન્મ સે લેકર અબતક ડિ જ્ઞાન નહીં હુઆ મૈં અપને કો કલ્યાણોં કા આશ્રય સમઝતા થા ઉસકે બાદ જબ જ્ઞાન હુઆ ઔર સંસાર કા પ્રપંચ અજૃંભિત હુઆ તો શીઘ્ર હી યહ જન જર્જરતનુ હુઆ હૈ આજ ઉસ જીર્ણ શરીરવાલે જન કો ભરણ કરને કો હે અંબ ! તુમ પ્રેમ સે મિલી હો ।

From birth and until now I felt that I could take refuge in my own self, rely on my own abilities. Afterwards when faced by the diverse unpleasant circumstances of the world, I rapidly learnt and was shocked to discover my own inadequacies. And you have made good these disabilities of this wretched person ever since I have met you, O Ambe, with such loving kindness. .. 37 ..

અલં તે વલ્ગન્તામનવસિતવલ્ગાયત ઇમે
 મુધા દેવ્યો દેવા હરિહરભવાનીપ્રભૃતયઃ ।
 મુહુઃ કાલે કાલે વિષદમનુભૂયામ્બ પુસ્ત-
 સ્તદેતેષામાગામમિતકરુણે તેડથ શરણમ્ ॥ ૩૮ ॥

વ્યર્થ હી હર હરિ ભવાની આદિક દેવી દેવતા ગર્વ સે ભરે રહૈં ઔર ડીંગ પીટૈં ડિ હમી હૈ જો હૈં ક્યોંકિ ઉનકે કુછ લગામ તો લગી નહીં હૈ પરંતુ બાર ર ઇન લોગોં કે શરણ મેં રહકર હે માતઃ ! મૈંને વિપત્તિયોં કા અનુભવ કિયા ઇસસે અબ હે અમિતકરુણે ! ઇસ સમય મૈંને તુમહારી શરણ લી હૈ ।

In vain have many gods and goddesses, like Har, Hari, Bhavani, etc., boasted that due to their grace the various difficulties are reined in and removed. I have tried seeking their protection; however, I am still beset with problems and continue encountering obstacles.

That is why as a last resort I have come to you, O immeasurably compassionate one. .. 38

..

दलत्यामभ्रैषां त्वयि छि जन्तापं परिभवा-
 दकूपारे शेते निभृत षव विष्णुः स्मरुदरः ।
 अलक्ष्यो लक्ष्यादलुल ननु विक्षित षव सं-
 वसानः सर्वाशा भ्रमति मृतभूमिष्वविरतम् ॥ ३८ ॥

डे अंभ ! जिनके पापों को विष्णु और शिव नहीं दूर कर सके उनके पापों को जब तुम दलन करने को उधत लुई । तो परिभव से विष्णु जाकर छिपकर समुद्र में सोने लगे और मछादेव लज्जा से अलक्ष्य लोकर पागल की नाई नंगे शरीर स्मशानों में धूम रडे डै ।

O mother! Those sins that neither Vishnu nor Shiva could eradicate you so eagerly grind them away and with so much enthusiasm. As a result, ashamed of their failure, first Vishnu hides away by sleeping in the ocean and then Mahadev, naked and crazed with mortification, wanders the graveyards. .. 39 ..

निरस्यन्ती पापं सकलमनिरस्यं यदितरै-
 रमूनीशानादीनशितवलिभोज्यान् स्थितिजुषाम् ।
 त्रपत्यन्तस्त्वं गलितदृढ दर्पान् विदधती
 समालम्बस्वाम्ब स्वजनमनुकम्पार्द्रुदृष्टये ॥ ४० ॥

जिस पाप को दूसरा नहीं दूर कर सकता उन पापों को दूर करती लुई तुम षन विश्वासी भक्तों की पूजा और भोजनादि स्वीकार करनेवाले षशानादि को स्वयं लज्जा करती लुई भी अलंकारशून्य करती लो, डे अंभ ! अनुकम्पा से आद्रुदृष्ट्य अपने- षस जन को अलण करो ।

You help your faithful devotees who pray to you and offer many delicious palatable foodstuffs. While you accept these, you at the same time obliterate the sins which no one else is capable to destruct. Those who claim that they are capable but are unable to remove the sins, you humiliate them and make them humble by destroying their ego. O mother with such a soft heart! Please take pity on me and accept my tribute. .. 40 ..

उपालम्भारम्भे निरतमितरेषामविरतं
 निरालम्भे सत्याप्यनवधिमदोद्रेकनिलयम् ।
 तथाप्युरीकर्तुं जननि जनमेनं परिकर-
 स्त्वदीयं वात्सल्यं प्रथयति समस्तेऽवनितले ॥ ४१ ॥

अन्यों की निंदापूर्वक भाषा में हमेशा लगे हुए और आलंब न होने पर भी अभाए अलंकार का गृह्य रूप जैसे भी इस जन को स्वीकार करने में तुम्हारा यह परिश्रम समस्त भूतल में तुम्हारी वत्सलता को प्रकाशित करता है ।
Many are engaged in baseless blasphemous speech with support from their reinforced concrete like ego. Even to them you do not deny your illuminating presence and accept them unconditionally. On this entire earth there is no one other than you who does this so endearingly and show so much tenderness towards Her devotees, O Gomati. .. 41 ..

मुकुन्दोऽध्यासीनो विपुलभवने भार्गवकृते
यदन्तर्भ्रमाएऽ लुठति सडसोदम्बरनिभम् ।
समाकाङ्क्षी नित्यं भवति यदपां लक्ष्मणपुरे
उरत्वेनः सेनां मम तु भवतु सा काष्ठपुलिनी ॥ ४२ ॥

जिन मुकुन्द के उदर में यह समस्त ब्रह्माण्ड सडसा गूलर फल की भांति लोट रखा है वह मुकुन्द भार्गववंशीय श्रीप्रयागनारायण के विपुल मंदिर में बैठे हुए जिस गोमती के जलों की निरंतर आकांक्षा करते हैं वह लभनछी काठ के पुलवाली गोमती मेरे पापों की सेना को दूर करें ।

The Mukund, in whose stomach the whole universe rolls like a sycamore fruit, that Mukund who is the descendant of the dynasty of Bhargava, sits on the banks of the Gomati river in the opulent temple, known as Shri Prayag Narayana, situated in Lakshmanpur (now Lucknow). His aspiration and constant prayer to your waters is to enable Him to cross over after destroying the army of sins ruthlessly chasing Him by using the wooden bridge that has been built on your river. .. 42 ..

स्फुरश्चिन्तामत्स्यप्रभलविषयग्राहजटिल-
प्रथान्यञ्चं यञ्चत्कुडरलहरीपूर्वमसकृत् ।
पुनीथा नित्यन्दैरमृतकलकलोलजनिदै-
र्जप्रायं मातर्जननदमगम्यं निजतया ॥ ४३ ॥

जिसमें चिन्तारूपी मत्स्य है और प्रयल विषयरूपी ग्राह है जटिल प्रथा से नीचे जानेवाले और जिसमें विघ्नरूपी यमकती लहरिया वार २ पूर्ण छो रडी है जैसे जःभाष अथ य जलप्राय इस जननद को अपना जातीय जानकर अमृत से सुन्दर कल्लोलों से उत्पन्न नित्यन्दों से अगम्य को पवित्र करो ।

In one whom the shoal of worries, like a school of fish, clamor, such a person is weighed down with unbidden oppressive anxiety. This unhappy state of circumstances develops into a vicious habit like the rising and crashing of waves that are continuously throwing obstacles at regular intervals. Such a person who is completely paralyzed due to the binding chains

of abject shackling traits that seem insurmountable is looking forward to being purified by the magnificent nectar gushing forth from your hushed waters. ..43 ..

भुजङ्गेशः शेषोऽप्यथ च गिरिशेशस्तव नुतिं
विधातुं लोकेशः कथमपि न कार्मठ्यमगमत् ।
तदा कोऽलं जन्तुर्जननि जगतीरत्नवतिडे
ऽयलङ्गर्भीषाः स्यामलल भवतीं स्तोतुममले ॥ ४३ ॥

सर्पाधिराज शेष और मङ्गदेव ब्रह्मा भी जिस तुम्हारी स्तुति करने को समर्थ नहीं है तब में कौन जन्तु हूँ कि हे भूतल में रत्नलतारुप मलरहित तुम्हारी स्तुति को अलंकर्मीषा छोडि ।

When the king of snakes, Shesha or Mahadev or Bramha are incapable of singing your praises adequately, then how can one expect me, an insignificant creature on this earth, to lay a foundation of the many accolades of your gem studded glittering waters that are devoid of any form of impurity? .. 44 ..

जुगुप्सन्तः पापादवनिविरमन्तः श्रुतिधरा
निलीयन्ते लोकादवनिगतजतां भगवतीम् ।
अजानाना अडे वयमिड तु कल्पद्रुमशतं
समं न्यङ्कुर्वन्त्यां त्वयि जननिलीयेमडि भुभम् ॥ ४४ ॥

डे रक्षणा करनेवाली ! वैदिक जन कोठ र संसार में पाठ हुड आपको न जानते हुअे पाप से अलग छोते हुअे संसार से लिपटे हैं डम तो अक दडे में भी सैकडों कलमषों को तिरस्कार करनेवाली आपमें डे मातः ! सुभ से लीन छो रडे हैं ।

O protector, the people who are well-versed in the vedas and lead a virtuous life while being wrapped-up in this world of duality are, alas, ignorant about you. We, on the other hands - the dregs of society, who are morally polluted due to the presence of hundreds of deplorable qualities are swathed in happiness, o mother, thanks to your blessings. .. 45 ..

दृशन्ती कामानां कृदरजठरामङ्गलमयी-
मनालृत्यावधा यदिल कृपणानङ्गकुनृपान् ।
समर्थन्तेऽर्थन्तां मम तु भलु शूलं बुधवरा-
प्रजन्तो लोकेशीं कथमयि न नाथन्ति कुधियः ॥ ४५ ॥

मनोरथों को देनेवाली मंगलमयी आपका अनादर करडे निन्दित पेटू लोग यदि मूढ राजाओं को याचते हैं, तो याचे पर मुअे तो शूल यड है कि विद्वान् लोग जाते हुअे दूसरों डे यडां कुबुद्धि क्यों नहीं तुम्ही से याचना करते हैं ।

O fulfiller of desires, if the offensive greedy people dishonor you and instead pray to foolish kings for removal of their problems, let them be so. However, I fail to understand and sharply speculate over why the learned scholarly people are stupid enough to go to others and not seek refuge in you. .. 46 ..

लसख्खन्धोवन्धां परमरमणीयां गुणगणैः

रसालङ्काराढ्यां श्रिशतसमेतां शुचिपदाम् ।

सुरीति सधवर्णा विलसदभिधेयां तव तनुं

नुभोलक्ष्याख्याभां सरसकविक्रमां कृतिमिव ॥ ४७ ॥

जिसमें छन्द के समान बंधा बंधा है अन्यत्र सुन्दर जिसमें छन्दों का बंध है और गुणसमूह से परमरमणीय-अन्यत्र माधुपादि गुणों से सुन्दर जल की शोभा से पूर्ण-अन्यत्र रस शक्रंगार आदि और उपमादि अलंकारों से आढ्य सैकड़ों ध्वनि अर्थात् शब्दों से युक्त अन्यत्र व्यंग्यपूर्ण पवित्र स्थानवाली, अन्यत्र शुद्ध पदवाली, सुन्दर रीति धारावाली, अन्यत्र सुन्दर न्यासवाली, सुन्दर वर्णवाली अन्यत्र सुन्दर अक्षरवाली, सुन्दर नामवाली, अन्यत्र रुचिर अर्थवाली लक्ष्य शोभावाली, अन्यत्र लक्ष्यार्थ से सुन्दर प्रभावाली है भगवति ! तुम्हारी तनु को सरस कवि की बनाई कृति के समान प्रणाम करता हूम् ।

Many poetic verses are strung with a collection of extremely delightful phrases about your various qualities. The verses are adorned with an elixir that is laced with such great sweetness about your most sacred and holy waters that sanctify the several places you come in contact with. The hundreds of melodious sounds, like the many jeweled ornaments, woven in each verse exemplify your wonderful virtues - the way your pure water flows, the many types of your trustworthy currents. The beautiful syllables, alphabets, names, interesting word meanings contained within each verse creates such an august impression about you. Hey Bhagavati, I salute these fascinating poems composed by poets in praise of you. .. 47 ..

कथित्ज्जालीढोल्लसितविसिनीवृन्दविलस-

तट कल्लोलात्तं तव मृगविडङ्गादिप्रसृतम् ।

परिख्यन्नं नानामुनिजनकदम्बाङ्कितमिदं

समायङ्ग्यायान्मे जननि भवजम्बालमभिलम् ॥ ४८ ॥

कड़ी कड़ी कंजों से उल्लसित कमलिनियों के वृन्द से विलसित और लहरों से गूठीत मृग विडंगादि से व्याप्त भांति र के मुनिजन समूहों से अंकित और पूर्ण है गोमति ! तुम्हारा तट मेरे संसारिक संपूर्ण पाप को नाश करें ।

Here and there a cluster of lotuses are ecstatically floating over your waters, while a herd of deer are enjoying the lull of your gentle waves. Like these two groups, brethren of monks, pepper your shores, who are completely soaking the all-pervading tranquility cloaking your banks. May your shores eradicate all my worldly sins. .. 48 ..

तवाम्भः शम्भ्वादित्रिदशगणसम्भावितमिदं

भृतं भाले भक्त्या भवति भवजातरिड न येः ।

भृडलोलापाङ्गैस्थ य लसदम्भोजरुचिड-

श्चयैरैतैलाभः ङ ङल जननि प्रापि जनुषा ॥ ४८ ॥

शंभु यादि देवतागणों से बंदिता तुम्हारा जल संसार में आये दुःखे जिन लोगों करके भक्ति से भाल पर नहीं धारण किया गया, अङ्े अङ्े रंयल नेत्रवाले और कमलकी रुचि डरनेवाले डार्यों से युक्त भी उनलोगों करके जन्म पाकर डे गोमति अम्भ ! क्या डल पाया गया कुड भी नहीं ।

Lord Shambhu (Shiva) along with the many Gods are bound to remember your great waters. Many people who have come within the proximity of your grand waterways are granted an opportunity. However, their devotion remains untested on the razor-sharp point of a spear and their fickle eyes wander about. Even though their hands hold an irresistible lotus, if they do not revere you, O mother Gomati, what is the point of their birth which is all but in vain! .. 49 ..

मुधा सौधं धाम त्वरितमयि मातर्डतधिया

विडायायश्चन्तद्रविणमदमूढाः क्षितिभुजः ।

तद्वैतत्पापानामविकलडुलाभोगनिरतं

निरीक्ष्याम्भाशु त्वं शमय मम मन्तूनथ शुभे ॥ ५० ॥

जल्डी से व्यर्थ डी अमृतमय धाम छोडःकर डे माता ! डतबुद्धि मुडसे धन-मद से मूड क्षितिष याये गये । सो उन पापों डे संपूर्ण डुलों डे भोग में लगे दुःखे मुडे डेभकर डे शुभे ! मेरे अपराधों को शान्त करे ।

Futilely leaving your nectarine abode in haste, hey mother, this intellect of mine was clouded by a foggy haze of the wealth and power of foolish rulers. You are seeing, o mother, those mistakes are bearing fruit I am paying for those presently in full, so I entreat you to forgive me and then pacify my transgressions. .. 50 ..

स्मृडा लोडेनाम्भ क्षणमपि ममानर्व्यरथित-

व्यथाशोकाभोधिभ्रुडिततनुषोविकलवभृतः ।

तद्वैतत्संयम्य प्रततलडरीमञ्जलिपुटं

समायाये मातःशिथिलयतमां संसृतिभिमाम् ॥ ५१ ॥

હે અમ્બ ! મુઝે ઇસ સંસાર સે અથ બિલકુલ પ્રેમ નહીં હૈ ઇસસે અમૂલ્ય હૃદય પ્રિયવસ્તુ કે નાશ સે શોકરૂપી સાગર મેં જિસકા શરીર બૂઢ્ઠા હૈ ઔર હર વક્ત વ્યાકુલતા સે પૂર્ણ ઇસ જન કી સંસૃતિ કો અર્થાત સંસારબન્ધન કો શિથિલ કરો યહી હાથ જોડે પ્રાર્થના કર રહા હૂમ્ ।

Dear mother, I have no love remaining for this world anymore. My aged body is aware of my irreplaceable invaluable heart which is drowned in this grief-stricken ocean and every moment is filled with great anxiety. With folded hands my prayer to you is to mend these tendencies of mine and, thereby, relax my worldly bondages. .. 51 ..

લભેદર્થી સ્વાર્થ સુતમપિ સુતાર્થી સ્તુતિભિમા-

મયીધાનઃ શત્રૂન્ જયતિ વિજયાર્થી પ્રતિદિનમ્ ।

કૃતં વ્યક્ત્યા સિદ્ધિ દિશતિ નહિ કાકુભિયમહો

ભુવં પ્રાપ્તં શશ્વજ્જત નનુ રે કલ્પલતિકામ્ ॥ ૫૨ ॥

ઇસ સ્તુતિ કો પ્રતિદિન પઢને વાલા યદિ ધનાર્થી હૈ તો ધન કો ઔર સુતાર્થી સુત કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ । વિજયાર્થી શત્રુવોં કો જીતતા હૈ પ્રકાશ કરના વ્યર્થ હૈ યહ કૌન કૌન સિદ્ધિ કો નહીં દેતી, રે જનો ! પૃથ્વીતલ કો પ્રાપ્ત ઇસ કલ્પલતારૂપી ગોમતી કા સેવન કરો ।

Any person who listens to this hymn daily, if has been poverty-stricken will gain wealth, if has been suffering infamy will get good name and fame, if has been facing defeat will taste victory and be able to conquer enemies. It is useless to go on this way because it is insufficient to throw light on the many numerous powers granted. How many more should I enumerate, o reader? For on the surface of this earth just sipping the holy waters of this eternally winding Gomati river bestows perfections untold. .. 52 ..

વાચામીશ્વરગીયમાનચરિતશ્રીમૌલિલાલાયિતા-

મ્બોજ દ્વન્દ્વસમાનપાદયુગુલશ્રીમાઘવસ્થાત્મભૂઃ ।

શબ્દાર્થાગમમગ્જુકુગ્જવિલસચ્છાસ્ત્રાન્તરારણ્યક-

વ્યાસડ્ગૈકપરાયણશ્રુતિગૃહાશાયી સુધી કેસરી ॥ ૫૩ ॥

શ્રીસૌમિત્રિપુરસ્થભાર્ગવમણિશ્રીવિષ્ણુનારાયણ-

ચ્છત્રચ્છાયસમાશ્રિતઃપ્રતિદિનશ્રીચન્દ્રકેતુઃ કવિઃ ।

અન્તેવાસિગણાગ્ચસડ્ઘપણિતસ્તુત્યાડ્ઘિકગ્જ દ્વયી

લીલાખેલતયૈવગોમતિનદીસ્તોત્રંવ્યનેષીદિતિમ્ ॥ ૫૪ ॥

भृङ्गस्मृति से गीयमान है चरित जिनका और लक्ष्मी मौलि द्वारा जिनके कमल सदृश चरण युगल को चालती है
 जैसे श्री पंडित प्रवर माधवराजों का पुत्र-व्याकरण साहित्यरूपी जिसमें कुञ्ज है जैसे अन्य शास्त्ररूपी अरण्य
 के व्यासंग में युक्त वेदरूपी गुहा में सोनेवाला विद्वत्श्रेष्ठ लभनगि के भागों में मणिल सलश श्रीविष्णुनारायण की
 छत्रछाया में आश्रित और अनेक उत्तम र शिष्यसमूह से पूज्य जिसके चरण स्तुत्य हैं जैसे चन्द्र केतु कवि ने विना
 परिश्रम के इस गोमती स्तोत्र को निर्मित किया ।

Shri Pandit Pravar Madhavram's son, who is instilled with a character akin to Brihaspati and who is touched by the pair of auspicious lotus feet of Mother Lakshmi has created this poetical literary work that follows the many edicts of grammar. Many eminent scholars of Lakshmanpur (now Lucknow) who slumber in caves produce many scientifically adapted works that explain the divine laws. From amongst them this person is a gem who has happily been enjoying the umbrella shaped aegis of Lord Vishnunarayan. This honorable dignitary who is revered by many excellent disciples and whose feet are eulogized; such a Chandra Ketu poet composed this Gomati Hymn without any effort whatsoever. .. 53-54 ..

श्रीचन्द्रकेतुकविना रचितस्तवं यः

प्रातः पठेद्विह तदेतद्यतदम्भुमग्नः ।

सर्वेप्सितार्थवलयं कलयञ्चितश्री-

स्तस्मै दिशत्यविरतं ननु गोमतीयम् ॥ ५५ ॥

चन्द्रकेतुकवि कृत इस गोमती स्तोत्र को तट पर या जल में जो मनुष्य पढ़ेगा उसको कलाओं से अंचित श्रीगोमती
 सब छप्सित समूहों को देवैगी ।

Whosoever reads this Gomati Stotra composed by the poet Chandraketu either on the shore or in the water will become well-versed in the different types of arts by the grace of Shri Gomati. .. 55 ..

मासद्वयं प्रतिदिनं पुलिनासनस्थ-

श्छात्रो यद्वि स्तवमिदं पठति प्रभाते ।

सारस्वत स्फुरति धाम किमप्यलं य

स्वान्तं प्रसादयति रञ्जयति त्रिलोकीम् ॥ ५६ ॥

यदि छात्र प्रातःकाल तट पर प्रतिदिन दो मास इस स्तोत्र को पढ़े, तो सब विद्ययाओं का स्फुरण हो और संसार
 के सब लोग उससे प्रसन्न हों-अर्थात् वशीभूत हो ।

If a student daily at dawn for a period of two months reads this Hymn dedicated to Gomati, the student will be enlightened by the spark of knowledge, and everybody will be easily

swayed by his pleasant personality. .. 56 ..

केनाप्यकथ्यशोकेन प्रेरितेन दिनात्यये ।

व्यधायि न तु पाण्डित्यदर्शनाय स्तुतिर्भया ॥ ५७ ॥

डिस्सी अकथनीय शोक से दिन बिताने में प्रेरित मेरे द्वारा यह स्तुति बनाई गई है पांडित्य द्विपवाने को नहीं ।

I have composed this Hymn inspired during the days of unspeakable grief and not for demonstrating my academic erudition. .. 57 ..

क्य शोकार्त मनः क्वेदमावहित्यप्रकल्पनम् ।

तत्क्षमध्वमखो धीरा विषमे समुपस्थिते ॥ ५८ ॥

कहाँ शोकार्त मन और कहां चित्तैकाग्रतासाध्य कल्पना तदपि छे धीर ! विषम उपस्थिति में आप लोगों को क्षमा करना उचित है ।

Where is this sorrowful mind and where is the focus of this mind fortified with imagination? However, oh patient and courageous one, under these strange circumstances it befits you to forgive these people. .. 58 ..

मात्सर्य समनुत्सृज्य परदोषैकदृष्टयः ।

सम्यन्तान्तेन किन्नैते हसन्ति पितरं स्वकम् ॥ ५९ ॥

अभिमानिता को न छोड़ः परके दोष देभनाडी जिनकी दृष्टि का मुख्य कार्य है वह हंसें क्या वे अपने बाप को भी नहीं है हंसते ।

Holding on to their pride many people incessantly find fault in others which is their main work. Even they dare not snicker at me! For would they have the audacity to laugh at their own father? .. 59 ..

नैषावर्षो क्वचित्पूवैर्महाकविभिरुत्तमा ।

गोमतीति मया दृष्टिर्न्यधायीह प्रयत्नतः ॥ ६० ॥

महाकवियों ने जो पूर्व दुःखे हैं इस उत्तम गोमती का वर्णन नहीं किया इससे यत्न से मैंने इस पर दृष्टि डाली है ।

Great poets in days yore have not described the excellent Gomati and my diligent attempt is to make amends for this oversight. .. 60 ..

मास्तु साहित्यसौन्दर्यवर्णनेह परं त्वियम् ।

शब्दिता गोमतीनाम्ना दिशत्यविरतं सुभम् ॥ ६१ ॥

इस स्तुति में साहित्यिक सौन्दर्य न हों परंतु गोमती नाम से कीर्ति तो यह हमेशा सुभ को देती है ।

This Hymn may not have literary beauty, but the words will most certainly grant happiness in the name Gomati. .. 61 ..

इति गोमतीलहरी समाप्ता ।

Thus, endeth the Ode to Gomati

अन्वयादिक मुल्लङ्घ्य शब्दार्थाङ्गानपि ध्रुवम् ।

भावावलम्बिनी टीका सौषा क्लृप्ता विशेषतः ॥ १ ॥

This syntactical work is sourced and deciphered firmly adhering to the meaning of the words and is composed specifically on the emotional commentary given.

भक्तानां पठतामेषा यदि स्वाद्युपकारिणी ।

गोमतीकृपया तेनोत्कलं मन्यामहे श्रयम् ॥ २ ॥

The devotee who studies these sprinkling of verses with veritable enjoyment will by the grace of Gomati revel rewardingly in the shelter provided.

इति श्रीगोमतीलहरीटीका भावावलम्बिनी समाप्ता ।

Thus, endeth the commentary of the emotion-filled Ode to Gomati

Encoded and proofread Mandar Mali

English translation by Preeti N Bhandare pnbhandare at gmail.com

---

——
gomatllaharI with Hindi and English Translation

pdf was typeset on November 22, 2022

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

